

JOZEF VALKO

(* 27.12.1913 - † 23. 8.1993)

Dvadsiate storočie prinieslo nielen dve vojnové kataklizmy a dva totalitné politické systémy, ale po mnohých stáročiach národnostného útlaku pre náš národ vznikli podmienky slobody. V slobode 20. a 30. rokov boli zakladané rôzne stupne cirkevných škôl, čo prinášalo oživenie viery a cirkevného života. Tiež prvú polovicu 20. storočia možno označiť v Cirkvi na Slovensku ako prebúdzenie sa laickej verejnosti. Vznikali početné náboženské a stavovské spolky, ktoré pomáhali oživovaniu viery, budoval sa laický apoštolát, vydávali sa knihy, časopisy, organizovali sa púte, atď. V 2. pol. 20. storočia všetko, čo bolo cirkevné, bolo s náležitou dôslednosťou potláčané – počas štyridsať rokov, kým neprišli roky plné slobody. Do podmienok tejto doby je vložený život prof. Mons. Jozefa Valka, kňaza.

Jozef Valko sa narodil 27. decembra 1913 v Horných Opatovciach. Vo farskom Kostole sv. Vavrinca bol pokrstený 28. decembra 1913, ako o tom svedčí farská krstná matrika. Vo farnosti prijal i ďalšie sviatosti ako prvé sväté prijímanie a sviatosť birmovania. V tomto čase sú už Horné Opatovce zaniknutou obcou. Obyvatelia boli presťahovaní do Žiaru nad Hronom, Lehôtky pod Brehmi a Hliníka nad Hronom. Dôvodom bolo, že vedľa dediny vznikla továreň na výrobu hliníka so škodlivými splodinami. Z obce zostal iba Kostol sv. Vavrinca. V čase narodenia Jozefa Valka mala obec vyše 1100 obyvateľov. Z farnosti pochádzali viacerí kňazi a viaceré rehoľníčky. Aj sestra Jozefa Valka bola rehoľníčkou v Kongregácii Najsvätejšieho Vykupiteľa. Jozef Valko bol najmladší z rodiny šiestich detí. Základnú školu vychodil v rodnej obci. Osemročné gymnázium navštevoval vo Zvolene. Po maturite v roku 1934 sa prihlásil do seminára v Banskej Bystrici, kde vyštudoval teológiu (v rokoch 1934 – 1939).

V roku 1939, 5. februára, prijal kňazskú vysviacku z rúk banskobystrického biskupa Mariána Blaha. Prvé kňazské, kaplánske miesto dostal do Turčianskeho Sv. Martina. V tom bol čase farárom v Martine Mons. Rudolf Melicher. Po čase na základe pokynu z Biskupského úradu v Banskej Bystrici zložil Valko v roku 1942 štátnu skúšku a začal vyučovať náboženstvo na štátnom gymnáziu a obchodnej akadémii v Martine ako kvalifikovaný stredoškolský profesor. Keďže vyučovanie náboženstva na stredných školách sa stalo náplňou jeho kňazského pôsobenia, venoval sa tiež duchovnej formácii mládeže. Mával pre nich študentské sv. omše a viedol ich k laickému apoštolátu. Cez svojich bývalých študentov sa zoznámil s Tomislavom Kolakovičom a obdivoval jeho pastoračné metódy a v roku 1944 sa aj on zapojil do činnosti združenia *Rodina*, ktorú založil Kolakovič.

Kto bol Tomislav Kolakovič? Vlastným menom sa volal Poglajen; meno Kolakovič si zobral po svojej matke. Narodil sa 8. 11. 1906 v Chorvátsku. Prv, než vstúpil do Spoločnosti Ježišovej, študoval filozofiu. Absolvoval niekoľko mesiacov medicíny. Potom vstúpil do rehole Spoločnosti Ježišovej. Po štúdiách teológie študoval filozofiu a sociológiu v belgickom meste Leuven a na pápežskom Orientálnom

inštitúte v Ríme východnú teológiu a liturgiu. Po štúdiách sa venoval robotníckej mládeži a vydavateľskej činnosti. Vtedy v ňom skrsla myšlienka rekristianizácie Ruska. Jeho rehoľní predstavení, od ktorých žiadal povolenie ísť do Ruska, nemali pre neho porozumenie. Odporúčali mu, aby vystúpil z rehole. Rozhodol sa odísť s tým, že bude žiť podľa rehoľných sľubov. V Chorvátsku mu počas 2. sv. vojny za jeho pastoračnú činnosť hrozilo od Gestapa nebezpečenstvo väzenia. To bol dôvod, aby odišiel z krajiny. Vybral si Slovensko, ktoré sa mu javilo ako vhodný odrazový mostík pre jeho ruské plány, a tiež pre dostatok slobody. Na jeseň 1943 prišiel do Bratislavy. Zhromažďoval okolo seba mladých ľudí. Založil skupinu všetkých vekových kategórií i stavov – laici, kňazi, rehoľníci, manželia – a toto spoločenstvo nazval *Rodina*. Keďže v Bratislave študovali mladí ľudia z celého Slovenska, pomocou nich sa *Rodina* dostala všade. Bunky *Rodiny* boli v Trnave, Nitre, Krupine, Banskej Bystrici, Martine, Dolnom Kubíne, v Prešove. *Rodina* dala základ vzniku Ústrednej katolíckej kancelárie. V roku 1944 Kolakovič zorganizoval väčšie stretnutie *Rodiny* v Banskej Bystrici. Bolo to tesne pred Povstaním. Stretnutiu dal ústrednú tému *Kristus Kráľ a duchovné perspektívy*. Jedna etapa života Kolakoviča a jeho pôsobenie na Slovensku bolo úsilie vybudovať *Rodinu*, ktorá sa bude venovať laickému apoštolátu. Za vzor mu slúžilo *Hnutie kresťanskej robotníckej mládeže*, založené pátrom Jozefom Cardijnom v Belgicku. Po vypuknutí Povstania sledoval svoj cieľ dostať sa do Sovietskeho zväzu, čo sa mu po mnohých ťažkostiach podarilo. Chcel sa stretnúť s najvyššími predstaviteľmi štátu. To sa neuskutočnilo. Keď sa zo Sovietskeho zväzu vrátil, prišiel znova na Slovensko, už do ČSR. V januári 1946 ho zatkli a po polroku prepustili a v auguste odišiel s repatriantmi do Belgicka, kde dožil svoj život.

Do činnosti *Rodiny* sa zapojil i Jozef Valko. Mal v nej krycie meno Hilarius. Boli do nej zapojení viacerí kňazi Banskobystrického biskupstva: Imrich Ďurica, Anton Miartuš, Štefan Sámel, Anton Šurjansky, František Lepp a iní.

Jozef Valko prežil Slovenské národné povstanie v Martine. Keď vypuklo Povstanie a keď partizáni zadržali a zavraždili nemeckú misiu, Jozef Valko pochoval všetkých na martinskom cintoríne. Táto udalosť sa mu nezmazateľne zapísala do jeho pamäti do konca života. V roku 1948 zomrel martinský farár Mons. Melicher a Jozef Valko bol poverený duchovnou správou uprázdnenej farnosti. Po ustanovení nového farára Antona Veselovského zažil jeho uväznenie v roku 1950 a príchod ďalšieho farára poplatného režimu, ktorý sa podieľal na voľbe Jána Decheta za kapitulárneho vikára. Dechet Valka preložil za kaplána do Handlovej s poverením duchovnej správy Novej Lehoty. Po krátkom čase bol preložený za správcu farnosti v Kľačane. Tam pôsobil necelé dva roky až do svojho zatknutia 22. júla 1954. V októbri bol odsúdený Krajským súdom v Nitre na tri roky straty slobody. Na odvolanie sa štátneho zástupcu proti rozsudku mu 29. decembra 1954 Najvyšší súd v Prahe zvýšil trest na šesť rokov straty slobody a straty občianskych práv na ďalších päť rokov, prepadnutiu celého majetku a náhradu trov trestného konania. V rozsudku sa konštatuje: „Jozef Valko bol uznaný za vinného z trestného činu velezrady, pretože od roku 1944 do septembra 1952 v Martine sa stal členom organizácie *Rodina* a sám

zakladal a viedol krúžky v rámci tejto organizácie, hoci vedel, že jej cieľom je pripojiť sa k politike Vatikánu, smerujúcej k zničeniu ľudovo-demokratického zriadenia“. Obžalovaný v súdnom pojednávaní uviedol, že sa necíti byť vinný z protištátnej činnosti. Ohľadom Kolakoviča Valko vypovedal, že v ňom videl kňaza vzdelaného a úprimne zbožného a tiež vedel, že je utečencom z Juhoslávie. Na každej schôdzi *Rodiny*, na ktorej bol Valko prítomný, sa preberali nie politické, ale čisto náboženské otázky. Obžalovaný priznal, že bol členom *Rodiny*, ale túto organizáciu nevnímal politicky, ale jej poslanie videl vo výchove mládeže k pozitívnemu kresťanstvu. Úlohy, ktorými ho Kolakovič poveroval, boli čisto náboženské a on ich tiež vykonával s čisto náboženských pohnútok. Súd túto obhajobu neprijal a tvrdil, že Valko ako osoba s vysokoškolským vzdelaním si musel byť vedomý toho, že náplň, ktorú vykonával v rámci uvedenej organizácie, je činnosťou protizákonnou. Podľa názoru súdu Valkova činnosť v *Rodine* teda nepramenila z náboženských pohnútok, ale z jedinej pohnútky, a to z nepriateľstva proti ľudovo-demokratickému zriadeniu v ČSR, ku ktorému obvinený dospel, pretože toto zriadenie mu nedávalo možnosť zakladania spolkov a vyvíjania náboženskej činnosti v takom rozsahu, ako to bolo za Prvej ČSR a za Slovenského štátu. Najvyšší súd v Prahe z týchto dôvodov uznal Jozefa Valka za vinného v trestnom činne velezrady a úkladov proti republike a tiež zo zneužitia náboženskej funkcie. Obvinenému nestačilo konať svoju činnosť v rámci svojej funkcie povolenou formou, ale zakladal krúžky z mladých ľudí v Martine a na jeho okolí, kde hovoril o otázkach svetonázorových s jasným úmyslom rozvracať výdobytky víťazstva pracujúcej triedy. - (Výrok súdu).

Podľa osobných záznamov si Jozef Valko trest odpykával vo väzniciach v Nitre, v Prahe na Pankráci, v Jáchimove (v baniach 14 mesiacov v rádioaktívnom žiarení), ďalej v Ostrove nad Ohři, v Leopoldove a vo Valdiciach. Na slobodu bol prepustený na základe amnestie prezidenta republiky. Odpustené mu boli dva mesiace a 13 dní na podmienku 10 rokov.

Z ideologických dôvodov kňazi boli sústredovaní spolu vo väzniciach. O tejto ťažkej dobe väzenia don Andrej Dermek napísal: „ŠTB z nás vytvorilo takú synodu, ako sa to nepodarilo ani Cirkvi. Boli spolu biskupi, kňazi, rehoľníci vo dne – v noci.“

My, čo sme poznali Jozefa Valku potvrdzujeme, že on o svojom utrpení vo väzniciach nehovoril.

Podľa tvrdení Valkovej netere pani Bernardety Krajčiovej po prepustení z väzenia býval so svojou matkou vo svojom rodičovskom dome v Horných Opatovciach č. 120. Bol zamestnaný šesť rokov ako pomocný robotník pri údržbe v kúpeľoch v Sklených Tepliciach. Neskôr bol zaradený ako skladník základných prostriedkov a inventáru v kúpeľoch.

Vo februári 1967 dostal štátny súhlas do duchovnej správy za kaplána do Brezna. Po smrti Jána Decheta v roku 1968 nitriansky arcibiskup Eduard Nécsey vymenoval za ordinára Banskobystrickej diecézy Františka Haspru. On pozval Jozefa Valka za spolupracovníka na Biskupský úrad a vymenoval

ho za riaditeľa a načas i za duchovného správcu katedrály. Tiež v rokoch 1969-1970 bol examinátorom na trienálnych a prosynodálnych skúškach (osobne si pamätám i na takéto stretnutie). Keď vznikalo Dielo koncilovej obnovy, v úlohe riaditeľa sa zapojil aktívne do tejto činnosti.

Pri tzv. normalizácii v dôsledku tlaku KNV a najmä krajského cirkevného tajomníka Štefana Chovanca bol 1.7.1970 preložený za správcu farnosti do Kláštora pod Znievom, kde pôsobil 23 rokov.

Vieme z počutia, že pri obsadzovaní biskupského stolca v roku 1972 bol pre Banskobystrickú diecézu medzi navrhnutými zo strany Cirkvi i prof. Jozef Valko.

Keď nastúpil do Kláštora pod Znievom, v budove bývalého jezuitského kláštora bolo 12 sestier alžbetiniek a 72 sestier vykupiteliek, s ktorými prichádzal do kontaktu ako spovedník. Počas svojho pôsobenia v Kláštore opravil zvonku i zvnútra farský kostol, premonštrantský kostol, kostol v Slovanoch a tiež vo Vrícku. Videl som fotografiu, ako profesor Valko na Vrícku natieral plech na veži kostola, pripútaný záchranným pásom. Opravil celú kalváriu v Kláštore. Tiež nemožno nespomenúť, že i starú farskú budovu, ktorá bola kultúrnou pamiatkou, udržoval v dobrom stave. Pre dekanát Martin na každé rekolekcie pripravoval pre kňazov meditáciu. Pre kňazov bol veľkým príkladom života v pokore, v tichosti a v pracovitosti. O svojich farníkov sa staral. Viedol si osobitnú písanku o domoch a ich obyvateľoch vo farnosti. Keď bol niekto z farníkov hospitalizovaný v nemocnici, cez návštevné dni prichádzal za ním na návštevu a vyspovedal ho s odkázaním pre nás v meste, aby sme mu priniesli Eucharistiu.

Martinčania spomínajú: Deti, ktoré teraz už majú 70 rokov a ktoré vtedy učil, si živo spomínajú na jeho hodiny náboženstva. Z vtedajších študentov spomína pani Feďka Hanulová: „Učil nás poznávať a prežívať liturgiu – mávali sme tzv. zborovú omšu. Pravidelné mesačné rekolekcie sme mávali v nemocničnej kaplnke. Raz do roka zorganizoval pre mladých duchovné cvičenia. Organizoval rôzne prednášky, boli to výklady encyklik, stretávanie s autormi kníh. Bývalo to v Národnom dome. V katolíckej škole každú stredu mával katechézu s možnosťou dialógu.“

Čo o ňom hovoria jeho bývalí farníci z Kláštora pod Znievom? Pani Ing. Elena Majtánová, ktorej rodičovský dom je vedľa fary, spomína: „Bol to kňaz pevných zásad, zodpovedne vykonávajúci kňazskú službu až do posledného dychu. Deťom v škole vštepoval základy viery. S milou zhovievavosťou sa venoval chlapcom miništrantom. V sakristii viselo pekným písmom napísané upozornenie: „Pán Ježiš má rád ticho!“ A to by som považovala za motto celého jeho konania. Vystihuje povahu pána profesora: riešiť problémy s rozvahou a pokojom po všetkých stránkach. S mojím otcom JUDr. Štefanom Mikulom ich spájala spoločná trauma – boli totiž obidvaja politickí väzni – ale o tom sa rozprávali len medzi štyrmi očami“.

Organista z Kláštora, pán Bohumír Skonc, ktorý sa do Kláštora priženil, spomína, ako si ho zavolať do fary, keď ho počul spievať. Začal ho učiť hrať s veľkou trpezlivosťou a obetavosťou. Hovorí o ňom: „Bol veľmi príjemným a cháповým kňazom. Jeho pokora a úctivosť nachádzala u mňa a u farníkov veľké povzbudenie. Nemyslite si, že to bol človek prísny! Ale kdeže, on bol veľmi veselý! Kto za nim prišiel o radu, alebo ho požiadať o pomoc, nepovedal nie. Vždy v rámci možnosti pomohol a veľmi rád. Ja si na neho spomínam každý deň.“

Páter Michal Fedor SJ mu dva mesiace pred smrťou napísal: „Dovoľte ubezpečiť Vás o tom, že na Vás neustále myslím – myslím na všetkých, ktorí majú na mne podiel. Vy taký podiel na mne máte, je veľký a vzácny. Spiritualita, ktorá sa od nás čaká, je spiritualitou mlčiacou, diskretnou – ňou stojíme pred Vami – Váš Michal.“

V roku 1990 sa Jozef Valko stal členom kňazskej rady v našej diecéze. V tom istom roku obnovil v Kláštore na Kalvárii púť, kde prichádzalo množstvo veriacich z okolitých farností.

Diecézny biskup Mons. Rudolf Baláž na Zelený štvrtok v prítomnosti kňazstva diecézy zverejnil, že Sv. Otec Ján Pavol II. profesora Valka vymenoval monsignorom. V nových podmienkach slobody si podal žiadosť o rehabilitáciu a Krajský súd v Banskej Bystrici ho plne rehabilitoval.

Na začiatku marca v roku 1993 pri pochovávaní mu prišlo nevoľno a objavilo sa onkologické ochorenie, ktoré podľa všetkého súviselo s prácou v uránových baniach v Jáchymove. Chorobe podľahol 23. augusta 1993. Pohreb bol 26. augusta za účasti diecézneho biskupa Rudolfa Baláža a emeritného biskupa Jozefa Feranca a za účasti diecézneho kňazstva a Božieho ľudu. Pochovaný je podľa jeho žiadosti na cintoríne v Kláštore pod Znievom.

Ovocím tých rokov utrpenia Cirkvi, vrátane jeho utrpenia, sú určite mnohé povolania zasvätenému životu. Želáme si, aby títo naši hrdinovia a mučeníci zostali v našich pamätiach a vyprosovali pre našu Cirkev mnohé kňazské povolania a mnohé horlivé osoby laického apoštolátu.

Jaroslav Pecha

Pramene: *Život za mrežami*, Prešov 2007, viacerí autori.

Nebudete ich môcť rozvrátiť, Bratislava 1991, František Mikloško.

Ne vším jsem byl rád, Kostelní Vydří 1999, Václav Vaško.

Osobné spomienky.